

Міністерство освіти і науки України

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. Каразіна**

ЧАСОПИС

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ

9(2)/2010

ISSN 2076-1333

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ЧАСОПИС

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
ГЕОГРАФІЇ

ВИПУСК 9 (2)

Харків
2010

Міжрегіональний збірник наукових праць “Часопис соціально-економічної географії” розглядає сучасні проблеми суспільства, що вирішуються економічною та соціальною географією, і відображає результати новітніх досліджень у цій галузі. В “Часописі” розглядаються питання теорії та практичного застосування досліджень соціально-економічної географії в різних регіонах України та у світі. Для викладачів вищих закладів освіти, науковців і фахівців в цій галузі.

Межрегиональный сборник научных трудов “Часопис соціально-економічної географії” рассматривает современные проблемы общества, решаемые социально-экономической географией, и освещает результаты новейших исследований в этой области. В журнале рассматриваются вопросы теории и практического использования исследований социально-экономической географии в различных регионах Украины и в мире. Для преподавателей вузов, научных работников и специалистов в этой области.

Between-regional journal “The Chronicle of Social-Economic Geography” is devoted to modern problems of society that could be solved with the methods of social-economic geography. It enlightens the latest studies in this field. There are different questions concerning the theory and practical use of the results of social-economic geography researches in different Ukraine regions and all over the world. It is recommended for high school lectures, scientists and specialists in this subject.

Друкується за рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, протокол № 13 від 26.11.2010 р.

Редакційна колегія: Олійник Я.Б. – д.економ.н., професор, член-кореспондент АПН України – шеф-редактор (Київ), Немиць Л.М. – д.геогр.н., професор – голова редакційної колегії (Харків), Голіков А.П. – д.геогр.н., професор (Харків), Костріков С.В. – д.геогр.н., доцент (Харків), Немиць К.А. – д.геогр.н., професор (Харків), Решетов І.К. – д.геол.-мін.н., професор (Харків), Руденко В.П. – д.геогр.н., професор (Чернівці), Топчієв О.Г. – д.геогр.н., професор (Одеса), Черваньов І.Г. – д.техн.н., професор (Харків), Шаблій О.І. – д.геогр.н., професор (Львів), Шищенко П.Г. – д.геогр.н., професор, член-кореспондент АПН України, президент Українського географічного товариства (Київ), Кандиба Ю.І. – к.геогр.н., технічний секретар (Харків).

Міжнародна рада редакційної колегії: Євдокімов М.Ю. – д.геогр.н., професор (м. Смоленськ, Росія), Корнілов А.Г. – д.геогр.н., професор (м. Белгород, Росія), Петін О.М. – к.геогр.н., професор (м. Белгород, Росія), Станайтіс С. – доктор географії, доцент (м. Вільнюс, Литва).

Адреса редакційної колегії: Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства, геолого-географічний факультет, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, пл. Свободи, 4, м. Харків, 61077, Україна; тел.: +38 (057) 707-5274; e-mail: ggfekonon@yandex.ru.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, власних імен тощо.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 10768 від 21.12.2005.

З М І С Т

Горизонти науки

<i>Ярослав Олійник, Сергій Запотоцький</i> КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ	6
<i>Микола Барановський</i> ТИПІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКИХ ДЕПРЕСИВНИХ РАЙОНІВ УКРАЇНИ: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ, КОНКРЕТНІ РЕЗУЛЬТАТИ	13
<i>Володимир Грицевич</i> ГОЛОВНІ КАТЕГОРІЇ ТА ПОНЯТТЯ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПІЗНАННЯ ДІЙСНОСТІ	19
<i>Юрій Кисельов</i> ПРО ТРИЄДИНУ СУТНІСТЬ І АНТРОПОМОРФІЗМ ЛАНДШАФТУ ЯК МЕЗОКОСМУ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ	24
<i>Павло Шуканов, Михайло Логвин</i> ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ТА ЕТНОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТУ	28
<i>Костянтин Немець, Людмила Ключко, Людмила Немець</i> СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СПЕЦИФІЧНОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІОГЕОСИСТЕМ	33
<i>Олег Машков, Костянтин Немець</i> ГРАФОАНАЛІТИЧНИЙ МЕТОД ОЦІНКИ ОДНОРІДНОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІОГЕОСИСТЕМ	39
<i>Людмила Немець, Олексій Самойлов</i> СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ: ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	42

Наукові повідомлення

<i>Наталія Мезенцева, Олексій Гнатюк, Віра Андріянова, Ганна Плаксієнко</i> СЕРЕДНІЙ КЛАС В УКРАЇНІ: ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ОЗНАКИ НАЛЕЖНОСТІ ..	49
<i>Олеся Корнус</i> ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ	54
<i>Ігор Пилипенко</i> СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	61
<i>Олег Афанасьєв</i> ЧЛЕНСТВО МІСТ УКРАЇНИ В «ЛІЗІ ІСТОРИЧНИХ МІСТ» ЯК СПОСІБ ЗБІЛЬШЕННЯ ЇХНЬОЇ ТУРИСТИЧНОЇ РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТІ	65
<i>В'ячеслав Тодоров</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРИДУНАВ'І	71
<i>Валентина Редіна, Володимир Редін, Валентин Лантєв</i> ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА НА ХАРКІВЩИНІ	76
<i>Ольга Машкова</i> ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ РОЗМІЩЕННЯ НА ВОДІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ УКРАЇНИ ДО ЧЕМПІОНАТУ З ФУТБОЛУ «ЄВРО – 2012»	82
<i>Ірина Мельник</i> СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	84
<i>Наталія Пашинська</i> СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ОЦІНКА ТРАНСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	89

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття присвячена актуальним проблемам використання трудового потенціалу Луганської області – однієї із старопромислових областей України. Проаналізовано динаміку зайнятості населення за 2001 – 2009 рр., виявлено тенденції структурних трансформацій у використанні трудового потенціалу, у т. ч. окремих його груп, дано оцінку цих змін у контексті загальної проблематики розвитку старопромислових районів.

Ключові слова: трудовий потенціал, регіон, старопромисловий район, економічно активне населення, зайнятість, структура зайнятості, безробіття.

Ірина Мельник. ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦИАЛА ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ. Статья посвящена актуальным проблемам использования трудового потенциала Луганской области – одной из старопромышленных областей Украины. Проанализирована динамика занятости населения за 2001 – 2009 гг., выявлены тенденции структурных трансформаций в использовании трудового потенциала, в т. ч. отдельных его групп, дана оценка этим изменениям в контексте общей проблематики развития старопромышленных районов.

Ключевые слова: трудовой потенциал, регион, старопромышленный район, экономически активное население, занятость, структура занятости, безработица.

Iryna Melnyk. SOCIAL AND GEOGRAPHIC ASPECTS OF USE OF LABOUR POTENTIAL OF LUHANSKA OBLAST. The article is devoted to the topical issues of use of labour potential of Luhanska Oblast – one of the old industrial regions of Ukraine. The dynamics of population employment during 2001 – 2009 has been analyzed, the tendencies of structural transformations in the labour potential, including its particular groups, have been determined, the estimation of these changes in the context of the general problematic of old industrial regions has been given.

Key words: labour potential, region, old industrial region, economically active population, employment, employment structure, unemployment.

Актуальність. Серед складових національного багатства будь-якої країни важливе місце займає та частина населення, фізичною та інтелектуальною працею якої створюється (або може бути створений) валовий внутрішній продукт. У вітчизняній науці для позначення цієї частини населення традиційно використовується категорія „трудові ресурси”, сучасним аналогом якої, з акцентом на якісних характеристиках працездатної частини населення, стає категорія „трудовий потенціал”. Остання інтерпретується економістами як інтегральна характеристика працездатного населення як продуктивної сили. Від того, наскільки раціонально та ефективно використовується трудовий потенціал, залежить і економічний, і соціальний, і демографічний розвиток регіонів і всієї держави.

Особливої актуальності проблема використання трудового потенціалу набуває для старопромислових районів – районів давнього промислового освоєння, що спеціалізуються на традиційних галузях, мають комплекс соціально-економічних та екологічних проблем і в нових економічних умовах потребують реструктуризації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До проблематики трудових ресурсів традиційно звертаються економісти, соціологи, демографи. Суспільно-географічні аспекти дослідження трудового потенціалу в пострадянський період висвітлювали у своїх працях Г.П. Баб'як, В.С. Грицевич, Б.І. Заставецький, Ю.С. Занько, В.М. Коваленко, Н.М. Кириченко, В.В. Ковтун, А.Б. Кошіль, І.М. Львівська, Н.І. Мезенцева,

В.В. Онікієнко, С.М. Писаренко, О.Ф. Романець, О.Г. Топчієв, О.У. Хомра, М.І. Фащевський та інші. Зазначимо, що активність суспільно-географів щодо наукових розвідок з цієї проблематики була найбільшою в кризові 90-ті ХХ ст., після чого (з різних причин) пішла на спад. На сьогодні дослідженням регіональних аспектів формування та використання трудового потенціалу займаються здебільшого фахівці з регіональної економіки. Разом з тим, суспільно-географічний підхід у цих питаннях має очевидні переваги, адже в його межах „територія розглядається як головний ресурс і простір розвитку на відміну від стандартних підходів економістів та юристів, де територія аналізується майже винятково в контексті земельних відносин” [1, с. 54]. Проблеми використання трудового потенціалу „вписані” в конкретне географічне середовище і найчастіше не віддільні від нього. У міру посилення неоднорідності в розвитку регіонів України значення суспільно-географічних досліджень використання трудового потенціалу має зростати.

Постановка завдання. Необхідність виділення в пропонованій статті Луганської області, а не Донбасу в цілому, пояснюється гіршою, на наш погляд, працересурсною ситуацією в ній. На відміну від Донецької, Луганська область має менш диференційовану структуру економіки, більшу питому вагу в ній вугільної промисловості і машинобудування (найбільш проблемні галузі), характеризується набагато скромнішим об'ємом інвестицій, що надходять.

Метою нашого дослідження є виявлення регіональних особливостей використання трудового потенціалу Луганської області в сучасних умовах. Під трудовим потенціалом ми розуміємо інтегральну сукупність якісних і кількісних характеристик, здібностей, можливостей трудоактивного населення, які реалізуються в межах певної суспільно-територіальної системи під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний трудовий потенціал будь-якого суспільно-територіального утворення відображає в собі, за виразом О. О. Китайцевой, „усі три рівні тимчасових зв'язків і відносин: минуле, сьогоднішнє і майбутнє” [2].

Спеціалізація на галузях важкої промисловості, що історично склалася, освітня та міграційна політика радянської держави, спрямована на забезпечення Донбасу кадрами інженерно-технічних спеціальностей визначили в загальних рисах особливості структури трудових ресурсів регіону. Сучасними чинниками їх кіль-

кісної і якісної динаміки стали: зміни у відношеннях власності, суспільної організації праці, криза багатьох традиційних галузей і збільшення в структурі економіки частки нематеріальної сфери, депопуляція та негативні міграційні процеси, комерціалізація вищої освіти і формування регіонального ринку праці.

У масштабах України Луганська область належить до регіонів, добре забезпечених трудовими ресурсами. За станом на 01.01.2009 р. чисельність вікової категорії 15-70 років склала 1808,7 тис. чіл. або 77,7 % від всієї чисельності населення регіону.

Загальна чисельність економічно активного населення (відповідно до підходу МОП, це зайняті і безробітні, тобто всі, хто забезпечує пропозицію на ринку праці) у Луганській області складає за станом на 2009 р. 1111,6 тис. осіб, з них зайнятих – 1026,2 тис. осіб. (92,3 %), безробітних – 85,4 тис. осіб. (7,7 %). Чисельність економічно неактивного населення – 697,1 тис. осіб. або 38,5 % від загальної чисельності людей вікової групи 15-70 років [3, с. 323].

Таблиця 1

Розподіл населення Луганської області за економічною активністю (на 01.01.2009 р.)¹

Групи населення	Тис. осіб	Частка в чисельності населення, %
Усе населення	2331,8	100,0
у т.ч. вікова група 15-70	1808,7	77,7
у т.ч. економічно активне населення,	1111,6	61,5
з них зайняті	1026,2	92,3
безробітні	85,4	7,7
економічно не активне населення	697,1	38,5

¹Розраховано за джерелом: Статистичний щорічник Луганської області за 2008 рік. – Луганськ : Головне управління статистики в Луганській області, 2010 р. – С. 323.

Не зважаючи на депопуляцію, що триває, чисельність зайнятого населення в Луганській області протягом 2000 – 2008 рр. (до початку фінансово-економічної кризи) збільшувалася (рис. 1). Така динаміка пояснюється підвищенням мобільності населення (у т. ч. вимушеної), а також вступом до працездатного віку численного покоління середини 80-х років ХХ ст. Характерно, що збільшення чисельності зайнятого населення в старших (пенсійних) вікових групах відбувалося швидше, ніж серед населення в працездатному віці. Багато дослідників пояс-

нюють таку тенденцію низьким рівнем соціального забезпечення пенсіонерів, а також необхідністю матеріальної підтримки ними молодих родичів (дітей), що тільки починають трудову кар'єру. На фоні зростання чисельності зайнятого населення чисельність найманих працівників знижувалась. Багато в чому це свідчить про перехід частини економічно активного населення до неформального та тіньового секторів економіки, які не гарантують стабільних та захищених доходів, а також – прямих надходжень до місцевих та регіонального бюджетів.

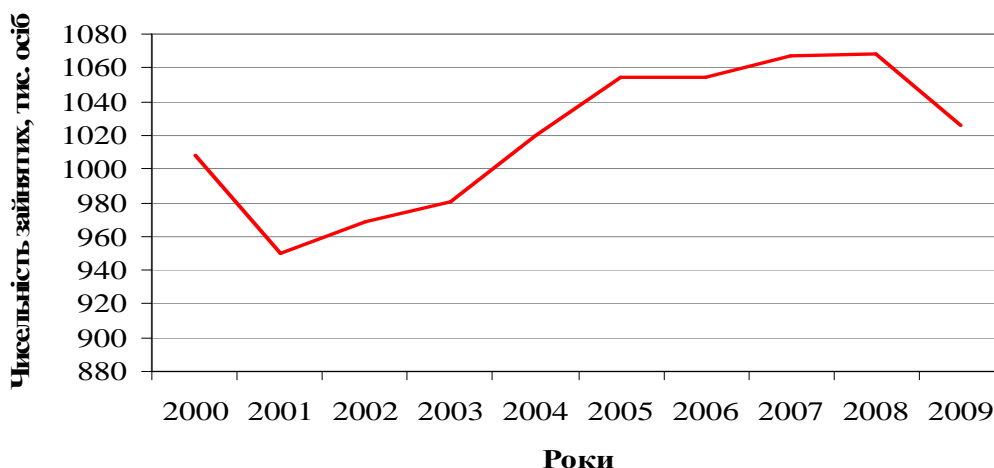

Рис. 1. Динаміка чисельності зайнятого населення в Луганській області (2000 – 2009 рр.)

Досягнутий в 2009 р. рівень зайнятості населення складає в Луганській області 56,7 %, що майже відповідає загальноукраїнському показнику (57,7 %). Перехід до ринкових умов господарювання, ліквідація багатьох підприємств (нерентабельних, таких, що втратили актуальність у зв'язку з конверсією ВПК, у вугільній промисловості – що вичерпали ресурси й т. ін.), поява об'єктів ринкової інфраструктури, розвиток сфери соціальних послуг (особливо – освітніх) зумовили зміни в структурі зайнятості на-

селення регіону (рис. 2). Сутність цих змін зводиться до істотного зменшення частки зайнятих у промисловості (з 36,5 % у 2001 р. до 25,5 % у 2009 р.) на користь нематеріальної сфери, частка зайнятих у якій зросла (з 40,1 % у 2001 р. до 50,7 % у 2009 р.). На жаль, позитивна динаміка сфери послуг забезпечується, головним чином, збільшенням зайнятості в торгівлі, ніж у галузях, типових для моделі постіндустріального („інформаційного”) суспільства.

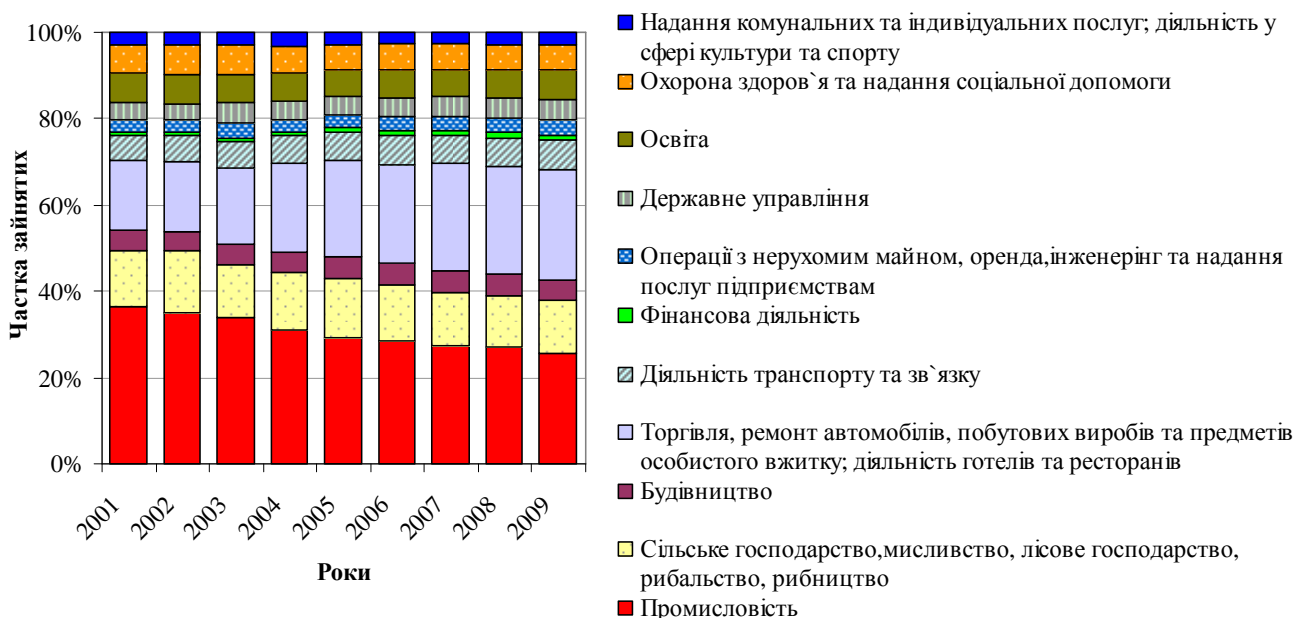

Рис. 2. Динаміка структури зайнятості населення Луганської області (2001 – 2009 рр.)

Разом з тим, як свідчить порівняльний аналіз розподілу найманих працівників за основними видами економічної діяльності для 2009 р., Луганська область не втратила імідж „індустріальної”. Так, у структурі зайнятості найбільша частка найманих працівників припадає саме

на промисловість – 41,2 %, що в 1,6 разів більше, ніж у цілому по Україні і в 2 – 2,5 рази більше аналогічного показника в Закарпатській (23 %), Волинській (20 %), Тернопільській (18 %), Чернівецькій (16,8 %) областях. За рівнем зайнятих у промисловості Луганська об-

ласть поступається лише Донецькій, а за чисельністю найманих працівників, зайнятих у цій галузі, посідає 3 місце в Україні після Донецької й Дніпропетровської областей [4, с. 31].

У сільському господарстві регіону, на відміну від промисловості, зайнято в 2 рази менше працівників (найманих працівників – в 10 разів менше). Зайнятість в інших галузях господарства не дуже відрізняється від загальноукраїнських показників. У цілому, на галузі матеріальної сфери припадає 49,3 % зайнятих (2009 р.), що більше, ніж у середньому по Україні (46,0 %).

Важливою характеристикою рівня економічного розвитку регіону є співвідношення зайнятих у видобувній та обробній промисловості. За досліджуваний період (2000 – 2009 рр.), частка обробної промисловості в структурі зайнятості найманих робітників знизилась (з 50,9 до 47,6 %), а добувної – дещо збільшилась (з 37,8 до 39,9 %). У цілому, в „первинному” секторі промисловості (видобувна промисловість разом з виробництвом і розподілом електроенергії, газу і води) у Луганській області зайнято навіть більше – 52,4 %, ніж у в „вторинному” секторі (обробна промисловість) – 47,6 %. Ураховуючи працевітність вугільної промисловості, у міру погіршення гірничо-геологічних умов і закриття шахт слід очікувати подальшого ускладнення працересурсної ситуації в шахтарських містах і селищах. Крім того, вугільна промисловість відрізняється надзвичайно складними умовами роботи (майже 2/3 робочих місць не відповідають санітарно-гігієнічним нормам), що спричиняє зростання й загальної, і професійної смертності гірників. Частка зайнятих у машинобудуванні є надто низькою (13,1 % найманих працівників у галузях промисловості). Слід мати на увазі, що кожне робоче місце в машинобудівному комплексі України додатково забезпечує 9-10 робочих місць у суміжних галузях, у т. ч. – високоінтелектуальних [5, с. 15]. Отже, розвиток машинобудування в Луганській області має бути пріоритетною ціллю, що виправдано й з позицій забезпечення зайнятості населення, і з позицій економічної вигоди (йдеться про випуск продукції з високою доданою вартістю). Крім того, порівняно з іншими галузями спеціалізації регіону, машинобудування має значно менший негативний вплив на довкілля.

Якщо в західних областях України з бюджетних джерел фінансується оплата праці понад 40,0 % штатних працівників, то в Луганській області – 26,7 % (2008 р.). Низька частка зайнятих у бюджетній сфері (що характерно й для промислово розвинених Донецької, Дніпропетровської й Запорізької областей) оцінюється

неоднозначно. З одного боку, ці галузі забезпечують гарантовану (не залежну від кризи) зайнятість і соціальний захист, разом з тим, у бюджетному секторі (особливо освіти, охороні здоров'я, культурі, соціальному забезпеченні) рівень оплати праці значно нижчий, ніж у середньому по регіону, що формує в цих галузях сегмент бідного працюючого населення.

Луганська область (разом з Донецькою й Житомирською областями) відрізняється найнижчим в Україні рівнем освіченості зайнятого населення, що є чинником, стримуючим інноваційний розвиток регіону. За станом на кінець 2008 р. тільки 24,2 % штатних працівників мали повну вищу освіту, тоді як загальноукраїнський показник складав на цей час 29,9 % [4, с. 68].

У сучасній демографічній структурі трудових ресурсів (15-70 років) Луганської області переважають жінки, частка яких майже на 7 % більша за частку чоловіків. Така статева диспропорція в регіоні, спеціалізацією якого є важка промисловість, актуалізує завдання збалансування регіонального і локального ринків праці відповідно до гендерної ситуації. На проблеми, що зберігаються в Луганській області, у частині використання жіночого сегменту робочої сили вказує статистика міграцій. Аналіз ситуації для 2001, 2005, 2009 рр. підтверджує, що серед населення, яке взяло участь в міграціях, переважають жінки. У 2009 р. у регіоні негативне сальдо (всі потоки) для жінок перевищило більш ніж в 2 рази аналогічний показник для чоловіків, зокрема, у міжрегіональних потоках – в 1,5 разу, у міждержавній міграції – в 4 рази.

Рівень безробіття в Луганській області складає відповідно до методології МОП 7,7 % (2009 р.), що не є високим показником в масштабі України (8,8 %). Характерно те, що показник рівня безробіття в міських поселеннях є більшим, ніж у сільській місцевості (8,2 і 5,1 %), а серед чоловіків – більшим, ніж серед жінок (9,2 і 6,1 %). У вікових категоріях працездатного населення перше місце за рівнем безробіття посідає вікова група 15-29 років (12,3 %). Збереженню високого рівня молодіжного безробіття в Луганській області сприяє сформований високий рівень зазіхань молоді, підкріплений послугами сфери освіти (який, разом з тим, не забезпечується конкурентноздатними робочими місцями), а також структурна невідповідність пропозиції і попиту. Стабільний попит на робочі професії в різних видах економічної діяльності часто поєднується з його відсутністю на професіоналів, фахівців і клерків.

Висновки. Структура зайнятості населення в Луганській області характеризується високою часткою первинного сектору, представленого здебільшого вугільною промисловістю, з важкими

умовами праці, а також – низькою часткою бюджетних галузей. Застаріла структура економіки не дозволяє ефективно використовувати робочу силу, зокрема, такі її категорії, як „молодь”, „жінки”. Регіону катастрофічно бракує конкурентноздатних робочих місць. Спеціалізуючись на виробництві продукції з низькою доданою вартістю, Луганська область, таким чином, створює робочі місця в тих країнах і регіонах, у які вивозиться

вугілля, метал, прокат. Значна частка економічно активного населення змушена переходити в неформальний та тіньовий сектори економіки, а також – вдаватися до міграції за межі регіону. Окремою проблемою є відносно низький рівень освіти працюючого населення, що гальмує будь-які спроби спрямувати регіон на інноваційний шлях розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бабурин В. Л. Стратегическое управление региональным развитием: эконо­мико-географический подход // В. Л. Бабурин, М. Д. Горячко // *Вест. Моск. ун-та. Сер. 5. География.* – 2009. – № 5. С. 53–58.
2. Китайцева Е. А. Сущность понятия „человеческий капитал” / Е. А. Китайцева // *Вест. Российской Академии государственной службы при Президенте Российской Федерации.* – 2009. – № 6. – Режим доступа: <http://oad.rags.ru/vestnikrags/issues/issue0609/060907.htm>
3. Статистичний щорічник Луганської області за 2009 рік. – Луганськ : Головне управління статистики в Луганській області, 2010. – 514 с.
4. Праця України : статистичний збірник. – К. : Державний комітет статистики України, 2009. – 322 с.
5. Біляцький С. Трудові ресурси нового типу (досвід розвинутих країн для України / С. Біляцький, Т. Мірошніченко, А. Хахлюк // *Економіка.* – 2006. – № 1. – С. 12–15.